

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ДИСЛЕКСІЇ ТА ПРИЧИН ЇЇ
ВИНИКНЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**
УДК: 373.7+616.074

Левіт Тетяна Сергіївна,
магістр спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. У статті розглянуто проблему порушень читання в молодших школярів, досліджено поняття «дислексія», причини та особливості цього порушення.

Ключові слова: дислексія, читання, причини дислексії, діти молодшого шкільного віку.

Актуальність дослідження. Проблема порушень писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку – одна з найактуальніших, оскільки, читання і письмо з мети навчального процесу перетворюються в засіб подальшого отримання знань учнями. З кожним роком у початкових класах шкіл збільшується кількість дітей з різними видами дислексій. Порушення процесу читання у дітей вивчаються давно, але до теперішнього часу це питання залишається одним з нагальних проблем психології, логопедії та педагогіці. Своєчасне виявлення порушень читання, точне визначення їх патогенезу в кожному окремому випадку, диференціація дислексій від помилок процесу читання іншого характеру, надзвичайно важливі для побудови системи корекційної роботи під час виправлення цього порушення. Труднощі, що виникають під час навчання дитини з дислексією, призводять до зниження результативності навчального процесу, створюють психологічну напругу, негативне відношення дитини до навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Сьогодні у вітчизняній та зарубіжній логопедії висвітлені питання симптоматики, механізмів, структури дислексії; розроблені як загальні методологічні підходи, так і напрямки, зміст і диференційовані методи корекції різних видів дислексії (Л. Бартенева, А. Винокур, Н. Голуб, О. Гопіченко, Е. Данілавічюте,

Л. Єфіменкова, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Р. Левіна, О. Логінова, А. Малярчук, Г. Місаренко, Л. Парамонова, Н. Пахомова, Т. Пічугіна, І. Прищєпова, О. Російська, І. Садовнікова, Є. Соботович, Л. Спірова, Л. Тенцер, О. Токарева, В. Тарасун, Н. Чередніченко, М. Шеремет, А. Ястребова та ін.). Пошук ефективних методик формування навичок правильного читання є предметом досліджень науковців, дефектологів, психологів, логопедів-практиків, а також вчителів початкових класів, оскільки останнім часом значно збільшилась кількість дітей, що мають труднощі в опануванні знань, умінь та навичок з рідної мови.

За результатами досліджень Л. Тенцер, актуальність вирішення проблеми корекції та формування навичок писемного мовлення зумовлена значним збільшенням кількості учнів (від 8 % до 25 %), які відчують труднощі вже на початковому етапі навчання грамоти (Н. Голуб, Е. Данілавічюте, Л. Журавльова, В. Ільяна, О. Корнєв, Н. Пахомова, Т. Пічугіна, В. Тарасун, Н. Чередніченко та ін.). Актуальність визначається і практичними завданнями, пов'язаними з необхідністю розробки програм та технологій здійснення ефективної допомоги дітям із дислексіями.

Мета статті: здійснити аналіз поняття «дислексія», дослідити та розглянути причини та особливості дислексій у дітей молодшого шкільного віку.

Завдання статті: для реалізації поставленої мети визначено наступні завдання: з'ясувати рівень розробки досліджуваної проблеми у спеціальній психолого-педагогічній теоретичній літературі; дослідити причини та особливості дислексій у молодших школярів. Дислексія (dyslexia) – це частковий розлад навичок читання, який зумовлений недостатньою сформованістю психічних функцій, які беруть участь в процесі читання. При дислексії дитина неправильно розпізнає різні знаки і символи, внаслідок чого в розумінні змісту прочитаного з'являються складності.

Вчені виділяють такі причини, що викликають дислексію: недорозвинення або ураження головного мозку в різні періоди розвитку

дитини, патології вагітності, травматизація плода, важкі соматичні захворювання і інфекції, що виснажують нервову систему дитини. В результаті страждають ділянки головного мозку, що забезпечують психологічні функції, які беруть участь в процесі читання.

При наявності органічного ураження головного мозку, дислексіями, в більшості випадків, передує загальний недорозвиток мовлення. А також мають місце соціально-психологічні труднощі, до причин виникнення яких належать недостатність мовленнєвих контактів, педагогічна занедбаність тощо (Гаврилова, Н., 2012, с.293).

З патогенезом порушень писемного мовлення О. Корнєв пов'язує чотири варіанти дизонтогенеза: затримка розвитку психічних функцій; нерівномірність розвитку окремих сенсомоторних та інтелектуальних функцій; парціальне недорозвинення ряду психічних функцій; несприятливі соціальні та середовищні фактори.

Таким чином, труднощі в опануванні читанням, виникають в основному, як результат поєднання трьох груп явищ: біологічної недостатності мозкових систем, що виникають на основі функціональної недостатності; зовнішніх умов, які пред'являють підвищені вимоги до дітей, що відстають в розвитку або мають незрілі психічні функції. Порушення процесів читання частіше стає очевидним вже на початковому етапі навчання грамоті. Іноді дислексія згодом компенсується, але в ряді випадків залишається і в більш старшому віці.

Основними симптомами дислексій є специфічні (тобто не пов'язані із застосуванням правил) помилки, які носять стійкий характер, і виникнення яких не пов'язане з порушеннями інтелектуального або сенсорного розвитку дитини або з нерегулярністю її шкільного навчання.

Для зручності їх систематизації, з метою кращої організації корекційного впливу І. Садовніковою був застосований принцип рівневого аналізу специфічних помилок. Це дозволило авторці виділити три групи специфічних помилок: помилки на рівні букви і складу; помилки на рівні слова; помилки на рівні речення (словосполучення) (Журавльова, 2016, с.101).

Основні ознаки дислексичних помилок при читанні, які дозволяють відрізнити дислексію від інших порушень читання: помилки читання при дислексії є стійкими, і без спеціальної корекційної роботи вони можуть зберігатися у дитини протягом багатьох місяців і років. Особливу увагу займає той факт, що помилки читання закономірно зустрічаються у всіх дітей на початкових етапах оволодіння навичкою читання. Багато дітей, які починають вчитися читати, мають такі помилки, але вони спостерігаються у них не довго, досить швидко зникають. У дітей же, котрі страждають на дислексію, ці помилки зберігаються тривалий час, місяці і навіть роки.

Таким чином, дислексія визначається не по декільком, часто випадковим, помилкам читання, а за сукупністю і стійкості характеру. Помилки читання при дислексії носять специфічний характер. Заміни і змішання фонетично близьких звуків, а також заміни графічно подібних букв. Ще часто дислексію відносять до специфічних розладів розвитку шкільних навичок. Усі ці діти не мають патології когнітивного розвитку, тобто вони не мають інтелектуальної недостатності. Однак когнітивні рівні можуть бути дуже різні й неоднорідні, а відповідно, породжувати абсолютно різні способи вивчення й обробки інформації.

Еволюційна дислексія – специфічний розлад розвитку навичок оволодіння читанням – є найвідомішим і найбільш вивченим розладом навичок навчання.

Робоча група Міжнародної асоціації дислексії запропонувала визначення, що акцентує увагу на деяких аспектах, пов'язаних із фактором причин і наслідків: «Дислексія є специфічною нездатністю до навчання нейробиологічного походження. Вона характеризується труднощами точного і вільного читання і поганою здатністю розшифрування. Ці труднощі звичайно виникають через дефіцит фонологічної складової мовлення, що часто не збігається з іншими когнітивними здібностями, але може заважати адекватному шкільному навчанню. Вторинні наслідки спричиняють труднощі розуміння прочитаного і призводять до недостатньої практики читання, що

перешкоджає збільшенню лексичного запасу й обсягу загальних знань» (Брембаті, Ф., 2019, с.11).

Нейробіологічне походження дислексії виявив ще століття тому французький невролог Дежерин, який припустив, що певна частина задньої ділянки мозку відіграє важливу роль у розвитку вміння читати. Сьогодні кілька дослідників-нейробіологів з різних країн світу підтвердили наявність у людей з дислексією змін у нейронних системах, розташованих у задніх ділянках лівої півкулі головного мозку.

Група вчених Міжнародної асаціації дислексії підкреслює, що труднощі читання впливають на словниковий запас і, відповідно, на обсяг загальних знань, що заважає розумінню текстів. Це пояснює той факт, що учні з дислексією звичайно читають менше, ніж їхні однолітки. Іноді їм допомагають схеми та тези, що полегшують розуміння змісту і зменшують сприйняття лексичної та морфологічно-синтаксичної складових, характерних для письмового тексту. У деяких випадках діти з дислексією добре розуміють, що вони читають, навіть коли навички читання настільки порушені, що не дозволяють слухачам зрозуміти зміст уривка. Для інших дітей проблемою є саме розуміння прочитаного.

Сьогодні встановлено, що порушення читання у дітей виникають в результаті відхилень у розвитку усного мовлення: несформованості в повній мірі фонематичного сприйняття або, що буває частіше, недорозвинення всіх його компонентів (фонетико-фонематичного та лексико-граматичного). Таке пояснення причин порушень читання у дітей поширене у вітчизняній логопедії.

Враховуючи вищенаведені міркування, можна зробити висновок, що дислексія – це об'єктивно існуючий, умовно патологічний стан, на виявлення, поширеність і симптоматику якого впливають культуральні і дидактогенні чинники. Осбовим порушенням при цьому є стійка нездатність оволодіти складозлиттям і автоматизованим читанням цілими словами, що нерідко супроводжується недостатнім розумінням прочитаного. В основі порушення

покладенні розлади специфічних церебральних процесів, що становлять функціональний базис навички читання (Данілавічюте, Е., 2006, с. 119).

Враховуючи психологічні зміни у дітей, пов'язані з наслідками пандемії COVID-19, в освітній галузі варто зважати на численні розробки науковців психологів та необхідність своєчасного моніторингу змін у психологічному стані дітей, змінювати вектор вимогливості до рівня засвоєння знань учнів та вектор соціалізації та психологічного благополуччя, підвищувати рівень обізнаності педагогічних працівників та батьків щодо методів виховання та навчання дітей (Каменшук, Т. Д., 2023, с. 215).

Висновки. Незаперечним є факт актуальності даної теми та необхідності подальших розробок в напрямку профілактичної та корекційної роботи, що підтверджується збільшенням кількості дітей з цим порушенням у початковій школі. Дислексія негативно впливає на формування особистості дитини. Невдачі школяра при оволодінні читанням можуть сприяти виникненню і закріпленню таких рис характеру, як невпевненість в собі, боязкість, тривожна недовірливість або, навпаки, агресивність, озлобленість, негативізм. В одних випадках ці афективні реакції є наслідком дислексії. В інших випадках вони безпосередньо не пов'язані з дислексією, а лише супроводжують її, включаючись в загальну структуру нервово-психічних захворювань.

Необхідним є вдосконалення і здійснення такого напрямку роботи, як психокорекція наявної дислексії у дітей молодшого шкільного віку. За результатами проведеної роботи, можна стверджувати, що дуже важливим є своєчасне виявлення причини найперших труднощів під час формування навички читання, що виникають у дитини в період оволодіння грамотою, щоб мати можливість відразу надати їм цілеспрямовану допомогу.

Список використаної літератури.

1. Брембаті, Ф., Доніні, Р. (2019). Специфічні розлади розвитку дитини та процес навчання: *Практичні рекомендації для батьків та педагогів*. Харків: Ранок. [українською мовою].

2. Вашуленко, М. (2011). Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*, 1, 14. [українською мовою].

3. Гаврилова, Н. (2012). Класифікації порушень мовлення. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського НУ ім. І. Огієнка, 20, 293. [українською мовою].

4. Данілавичюте, Е. (2006). Діагностика стану сформованості складових мовленнєвої діяльності, що зумовлюють оволодіння навичкою читання. Збірник наукових праць, 3, 119. [українською мовою].

5. Журавльова, Л. (2016). Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями у системі освіти. Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова, 19, 101. [українською мовою].

6. Каменщук, Т. (2023). Коронавірусна пандемія COVID-19: психологічні проблеми у дітей. *Пайдея в дзеркалі європоцентричних трансформацій українського культурно-освітнього простору: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. присвяч. 97-й річниці з дня народження Мішеля Фуко (16–17 берез. 2023р.)*, ТОВ "Друк плюс", 213-215. [українською мовою].

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

УДК 159.9:327.5

Лебєдєва Наталя Миколаївна,
*студентка спеціальності «Психологія»,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

***Анотація.** В статті викладено теоретичний аналіз психологічних проблем адаптації українських мігрантів під час війни, а також особливості негативних проявів дезадаптації в новому етнокультурному середовищі.*